

Hogy én ennyi fenkölt és erkölcsös címet találok ki a tantárgyai számára (melyeknek felsorolását még tovább folytathatnám) nem jelenti azt, hogy bennük valami unalmas, száraz és kenetes erkölcsprédikáció folyik (mi sem áll távolabb Mórától): ellenkezőleg, könyvei legtöbbször a vidám és derűs jókedv szórakoztató szövegei. Komoly dolgokról, életbevágó kérdésekről csak kevesen tudtak olyan színesen, szellemesen, szívderítően és mégis igazmondóan írni, mint ő.

Mindez nem tudomány, hanem költészet, líra, vethetik jogosan szemünkre. Igen, de ez a líra tartalmazza azokat a nélkülözhetetlen, lelkesítő elemeket, melyeket a pedagógia „az érdeklődés felkeltése” címen tárgyal, s mint tudjuk, ez az út vezet el legbiztosabban a maradandó tudás megszerzéséhez.

E rövid értekezés keretében nem térhetek ki arra a sok módszertani és stílusbeli finomságra és tökéletes szemléltető előadásmódra, mellyel Móra az ezerarcú élet különböző szövegeit, és a szeretet közismert, de sokak számára idegen és keveset gyakorolt nyelvét tanítja. Ha a mai tragikus időkben, — melyekben szilárdan és emberségesen, magyar öntudattal meg akarjuk állni a helyünket — újból és sokszor elővesszük Móra könyveit, rádöbbenünk arra, hogy még mennyi rejtett szépség van bennük, s mai problémáink megoldásához, a szegények és gazdagok, a falu és város, a technika és kultúra, a háború és béke kérdéséhez, a szabadság és nemzeti önállóság, a magyar lelkeség eszményeihez mennyi igazsággal és éleslátással szól hozzá. Ő is magyarságunk és emberségünk ama legnagyobb értékei, igazi humanista nevelői és tanítómesterei közé tartozik, akinek varázserejét és meglátásait még nem használtuk ki eléggé, s akit mindég újból és újból közkinccsé kell tennünk magunk és a világ javára.

Vándor Gyula.

Az új népiskolai Tanterv és Útmutatások és a korszellem.

Kornis Gyula szerint minden reformkorszak a maga társadalomalakító eszméit olyan új nevelési rendszer alapján igyekszik megvalósítani, amely eszményeinek megfelel.¹ Ezért van az, hogy az újításvágyban élő korok szelleme mindig erősen pedagógiai színezetű. A nemzet jövője a fiatalság; ennek a lelkét kell tehát úgy formálni, hogy az majd a nemzet megújódását, megerősödését célzó eszméket a valóságba átültesse. Széchenyi annak idején a réaliskolák és a műegyetem megteremtését szorgalmazta, Kossuth az ipariskolákért lelkesedett, Eötvös József báró, a demokrácia előharcosa, a népiskolák reformját hirdette és valósította meg.

A közelmúlt nevelési célkitűzéseit éppenúgy a szellemi erők határozták meg, mint ahogy az 1940. évi XX. t.c.-kel életrekelített nyolcosz-

¹ Kornis Gy.: Kölcsy Ferenc világnézete. Bp. 1938. 113. o.

tályos népiskola Tantervének tartalmában, de különösképpen az Útmutatásokban benne lüktet a mának az az értékfelfogása, amelynek a jegyében a jövő magyarság, tehát a mostani fiatalság életét eszményi értelemben alakítani és berendezni szeretnők.

Bár az 1932. évi Tanterv és Utasítások a népiskola számára nem adott határozott útmutatást arra vonatkozóan, hogy a tanítás és nevelés központi gondolata a *revízió* legyen, mégis, ma már megállapíthatjuk, hogy a magyar nevelői kar a feltámadásba vetett hit jegyében formálta a fiatalság lelkét. Minden magyar pedagógus, benső élethivatását követve, megérezte, hogy kora ezt kívánja tőle, s csak ez az eszme tarthat össze bennünket. A nagy életcéloktól sugallt lelkesültséggel sikerült is a magyar nevelőknek a revízió eszméjét a valóságba átültetniök. Abban, hogy megérhettük a négyszeres országgyarapodást, felbecsülhetetlen része van a magyar nevelői gárdának: azoknak a névtelen hősöknek, akik a csonka országban és a megszállott területen egyéni sérelmet és fájdalmat félretéve, áldozatos lélekkel és az új nemzedék sorsáért aggodó nyugtalansággal virrasztottak a nemzet felett.

Ma már talán nem is értékeljük eléggé ezt a hatalmas nevelői munkát, amely megteremtette a közös eszményt, amelynek a jegyében könnyű volt lemondani, áldozatot vállalni, s amely erőt adott ahhoz, hogy a szegénységet a trianoni évek alatt természetes életformának tekintsük. Vitathatatlanul nagyrészt a magyar nevelők érdeme, hogy az újabb nemzedék gyermekkorától kezdve csak azt hallotta és hitte, hogy minden bajnak, még a társadalmiaknak is, kizárólagos oka Trianonban keresendő. Ha nem ez az életritmus válik általánossá, akkor ma bizonyára nem tartanók természetesnek, hogy Rákóczi városa éppenúgy, mint kincses Kolozsvár, avagy Csáktornya, a Zrínyiek ősi fészke újból Szt. István birodalmának tartozéka.

A nemzet nagy értékeibe vetett ez a rendíthetetlen hitünk évtizedeken át irigyléseméltókká tett bennünket a külföldiek szemében, hiszen minden életmegnyilvánulásunkat ez a gondolat hatotta át, ez a hit tudta a magyart a pártérdekek fölé emelni és ez adott erőt ahhoz, hogy megtaláljuk egymás kezét.

Hangsúlyozzuk, a revízió eszméjét az 1932. évi Tanterv nem domborította ki eléggé. Talán felesleges is lett volna, hiszen az anyyíra benne élt mindnyájunk lelkében. Az 1941-ben megjelent új népiskolai Tantervnek nézetünk szerint az a legnagyobb értéke, hogy nevelési célkitűzéseiben és útmutatásaiban éppenúgy kifejezésre jut magyarságunk halhatatlan szellemi és erkölcsi értékrendszere, mint ahogy kiteljesednek benne a *korszellemnek* megfelelő nevelési lehetőségek.

Az 1932. és 1941-es Tanterveknek már a felületes összevetése is meggyőz arról, hogy — a mostani korszellemnek megfelelően — olyan új feladatok várnak a magyar tanítóra, amelyek eddig egyáltalán nem, vagy csak kismértékben szerepeltek a tanítói munka programjában. A tantervkészítők már figyelembevették a nevelési lélektan és a szociális nevelés eredményeit és hogy a T. és U.-ban a korszellem erősen és örvendetesen érvényre jut, az kitűnik az alábbi fejtegetések során.

1. Az általános Útmutatások a tanítói munka egyik legfontosabb

céljának tekinti, hogy az ifjúság magáévá tegye az egyetemes magyarság 900 éves szellemi örökségét, hivatását és eszményét: a *szentistváni gondolatot*.²

Ha arra gondolunk, hogy Trianont megelőzően mennyire hiányzott a nevelési értékeknek az a mindenki által elismert és elfogadott rangsorolása, amely a világháborút követően a revízió gondolatában már testet ölt, akkor örömmel üdvözölhetjük az új T. és U.-ban a szentistváni gondolat jelentkezését. Ezzel a ma emberének az a nézete jut kifejezésre, hogy nevelés csak történeti térben, csak valóságos közösségekben lehetséges. A halhatatlan nagy értékeknek a közössége a *nemzet*, és az igazi *nacionalizmus* nem más, mint ezeknek a nemzeti értékeknek a tudatos számontartása. A szentistváni gondolatnak a hangsúlyozása egyben utalás arra is, hogy egy nemzet nevelési rendszerének alapjául nem a pedagógiai és filozófiai elmélkedések, hanem az örök nemzeti értékek szolgálnak. Ma csak a szentistváni gondolat lehet az az ideál, amelynek át kell hatnia egész nevelésünket és amely biztosítani tudja az emberi lélek alakításához elengedhetetlenül szükséges azt a lendületet, amit eddig a revízió gondolata jelentett. A Trianonra való szüntelen emlékeztetés helyett ma már arra kell szoktatnunk gyermekeinket, hogy az egész szentistváni birodalom szempontjából gondolkozzanak. A tanítónak úgy kell nevelnie a gyermeket, hogy a szentistváni gondolat két alkotójegyet ne csak átérezze, hanem azt mindannyiunk éltetőjének is tekintse. Az egyik alkotójegy *a magyar állam függetlensége* (szuverénitása) és *a művelődés elsőbbsége a Kárpátok medencéjében*. A szentistváni gondolat másik alkotóeleme *a keresztény élet egyre mélyebb, mentől teljesebb megvalósítása*.³

Ma újból az áldozatvállalás, a jobb magyar jövőért való lemondanitudas napjait éljük. Ezért nagyon időszerű, éppen a szentistváni gondolattal kapcsolatosan, az az útmutatás a magyar tanító számára, hogy különösen a történelem tanítása során mutasson rá a közös történeti sorsra, a közös szenvedésekre és Szt. István népének évszázadokra visszamutató közös küzdelmeire. De ugyanakkor utaljon arra is, hogy Mohács balsorstépte népét a szentistváni gondolat nevelte a szenvedések erőslelkű elviselésére és a belőlük való kiemelkedésre. Ezt tanítja Kölcsey is, a nagy nemzetnevelő, amikor arra figyelmeztet, hogy a „... szerencse hiúvá is teszen; szerencsétlenség magába szállást, önismerést, erő kifejtést hoz magával. Hányszor nem szült a veszteség hasonló lelkesedést a legragyogóbb győzelemhez. Minden esetre a fájdalom keresztülröpülése gyötrelmes ugyan, de szelíd emberi érzelmeket többször támaszt, mint a gyönyör hosszú folyama. Iskola az, melybe az istenség nem mindig haragjából vezet bennünket.”⁴

2. A T. és U. a fejlesztő lelki ráhatások közül különösen a *jellemnevelés* nagy munkájának fontosságát hangsúlyozza. A nevelés u. is ma már határozottan az ember énje, magatartása felé fordult és felszá-

² Tanterv és Útmutatások a nyolcosztályos népiskola számára. Bp. 1941. III. köt. 21 o.

³ I. m.: u. o.

⁴ Kornis Gy.: i. m. 116. o.

molta azt a régebbi célkitűzését, hogy a gyermekeket minél nagyobb tudásanyag birtokába juttassa. Mai szemlélettel még a munkaiskola elve is „semleges területre” vitte a nevelést, amikor az egész osztály megmozgatását, az önállóság kifejlesztését, a gyermek szellemi, lelki készségeinek kiteljesítését tűzte ki célul. A múltban uralkodó szellemi erők által meghatározott iskola a minden megnyilatkozásában önálló, független személyiségek nevelését vallotta elérendő céljának. Olyan egyéneket nevelt, akiknek individuális értékfelfogásuk volt, s ez nem mindig igazodott a közösség értékeszméihez. A nevelésnek az ideálja ma már nem a tegnap csak önálló, független és képzett személyisége, hanem az az állampolgár, aki ismeri a nemzet értékeit, vállalja a sorsközösséget, felelősséget és mindenek felett kötelességtudó.

A fejlődést megállítani nem lehet, de a fejlődés irányát és az állandóság magvát a történeti jelleg mégis megadja. „Ezért az ősi jellemnek meg kell telítődnie az idők friss szellemével, a magyar és közérdek csálhatatlan felismerésével, hogy a történelmi fejlődést mindig a magyar lelkiséghez mérje”.⁵

Ma már nemcsak azt tartjuk jellemnek, aki cselekedeteiben következetes. Nem elég, ha valaki olyan értelemben „jellemes”, hogy egyéni értékelrendezésének megfelelően, bizonyos következetességet mutat cselekedeteiben. Eldöntő az az alapul szolgáló értékrendszer, amely cselekvéseink irányát megszabja. Az a jellemnevelés, amit a T. és U. megjelöl, formailag akaratnevelés, és tartalmilag (s ezen a hangsúly) a gyermeki léleknek az idők friss szellemével s a magyar és a közérdek csálhatatlan felismerésével való megtelítése; vagyis új értékrendszer megszilárdítása s olyan értékfelfogás kialakítása, amely a cselekvő gyermek minden tevékenységének irányát meghatározza. A tanítónak ezért az ifjúságot oly irányban kell vezetnie, hogy az önérdékét a közösség eszményi céljainak mindenben alá tudja majd rendelni.⁶

Igy kap a jellemnevelés új szint, új tartalmat. És ez megfelel a korszellemnek, amely azt kívánja tőlünk, hogy egyéni értékrendszerünk mindig összhangban álljon azzal a magasabbrendű értékfelfogással, amit a nemzeti közösség meghatároz.

Az iskolai jellemnevelés útja természetesen az *értékek megismerésén* át vezet. A népiskola művelődésanyaga azonban nem közös ismeretanyag, hanem a magyar nemzeti szellem értékeinek tárháza. Az általános műveltség elsajátítása az *értelemre* támaszkodik. Ha azonban igazi, jól megválasztott ismeretet adunk, (márpedig a T. és U. az általános műveltség középpontjába a magyar nemzeti művelődést állítja), akkor nemcsak a gyermek ismereteit bővítjük, hanem érzületét, magatartását is formáljuk, vagyis alakítjuk jellemét. Mivel az iskolai jellemnevelés a lélek életének nemcsak emocionális oldalán át, hanem az *értelem* útján is alakul, a T. és U. a neveléslélektan mai álláspontjának megfelelően, azoknak a lelki folyamatoknak a képzésére is súlyt vet, amelyek az *ismeretszerzést közvetítik*. Így a lényegmeglátás, bírálóérzék, elemzés, egybefogás képességének, az ok és okozati viszonylatok meg-

⁵ T. és U. III. k. 7. o.

⁶ T. és U. III. k. 10. o.

találásának, a képzelőerőnek, stb.-nek a fejlesztésére. Az „alaki képzés” tehát, a mai kor szemüvegén át nézve, semmit sem veszített ugyan jelentőségéből, csak a jellemneveléssel kapcsolatban alárendelt szerephez jutott.

3. Egészen új, de teljesen a kor szelleméhez igazodik a tantervkészítőknek a népiskolai *szociális neveléssel* kapcsolatos célkitűzése. E szerint a tanítónak tanítványaiból olyan embereket kell nevelnie, akik a haza minden állampolgárát testvérként becsülik és az egyén, valamint az egész nemzeti társadalom iránt szociális lelkülettel és áldozatkészséggel viseltetnek.

A történelem arra tanít, hogy az egyes korok társadalmait mindig valamely nagy eszme, vagy a nemzet tagjait magávalragadó cél kövöcsölte össze, készítette nagy áldozatokra és erőfeszítésekre. Ma a *szociális belátásnak* kell irányító, összetartó eszmeként bevonulnia az újabb magyar történelembe. Eppen ezért a szociális nevelés különösen fontos, eldöntő jelentőségű a nemzet jövőjére nézve. Ha a szociális életszemléletben nevelt tanulóink felnőtt korukban olyan társadalomba kerülnek, amilyennek főbb tulajdonságait már az iskolában megismerték, akkor bizonyos, hogy a hazának és az államnak tartozó kötelességeiket készségesen fogják teljesíteni.⁷

A szociális nevelés kapcsán a jelen feladatai között az egyik legfontosabbra mutat rá a T. és U., amidőn a *szociális érzület* és belátás megvalósítását sürgeti. A holnap tanítójának kétségtelenül egyik legfontosabb nevelői ténykedése lesz annak az észrevétele, hogy a nemzeti közösség hatalmas szervezete miként terjeszti ki védőkarját életünk fölé, miként nyílnak meg számunkra a lelki és szellemi hagyományok zsilipjei, és ennek a nyomában miként fokozódik magasabbra egyéni életünk. De arra is rá kell mutatnia a tanítónak, hogy a nemzeti élet ránkáradó áldásai tőlünk *kötelességteljesítést, belátáson alapuló tekintélytiszteletet és engedelmisséget kívánnak*. Az egyéni érdek hátraparancsolásának a nyomában azonban, éppen a nemzeti közösségben áramló azonos eszmei és érzelmi hullámok révén, egyéniségünk jobban kitarul, gazdagabbá, színesebbé válik és mintegy azonos lesz a nemzeti lélekkel. A tanítónak a vallásoktatástól a történelmen és irodalmi olvasmányokon át a játékig bezárólag mindent fel kell használnia a szociális nevelés érdekében. Az Utasítások szinte már túlzónak látszó részletességgel jelöli meg azokat a módokat, amelyeket a tanítónak a szociális nevelés érdekében fel kell használnia. A mai életet vizsgálva azonban, mindezt természetesnek kell tekintenünk, hiszen *küldetésünk teljesítése, megerősödésünk alapja a szociális életszemlélet*. Ennek segítségével döbbenhetünk rá arra, hogy kevesen vagyunk, ezért támogatnunk és segítenünk kell egymást; s erősen védeni kell minden magyar értéket, különösen népünk erkölcsi tisztaságát, évezredes kultúráját, egészségét és vagyonát. Végül a tanítónak azt is meg kell éreztetnie, hogy ma már számom tartanak minden magyar értéket és mindenkivel a nemzeti közösség tagjának kijáró szeretettel törődnek.

⁷ T. és U. III. 46. o.

4. A korszellem sürgető parancsára ma világszerte a *a nép fele fordult a figyelem*, mert a jövő bizonytalansága miatt minden nemzet a népében rejlő őserőt használja fel. A tanító a magyar földnek, mint a nemzeti élet színhelyének a megismertetése által, valamint a nép megszerettetése révén kapcsolhatja be a tanulót a magyar életközösségbe. Ha a *nép iránti szeretet* megvan, csak akkor várható az érte való munka készsége és a vele való törődés szándéka, — állapítja meg a T. és U.⁸ A nép erkölcsi, testi, szellemi javainak előmozdítására, különösen pedig a *népművészet* megszerettetésére irányuló felhívás új szín az Utasítások történetében. És bizonyos, hogy ez az új szín a leginkább alkalmas ma arra, hogy a tanulóban felébressze a magyar föld alkotó munkájának megbecsülését.

5. Történelmileg bebizonyított tény, hogy a magyarból, még a legelkelőbbjéből sem hiányzott az üzleti rátermettség. Éppen ezért minden nevelőnek hirdetnie kell, hogy a magyarság alkalmas a közgazdasági, főleg ipari és kereskedelmi tevékenységre. A mezőgazdaság, az ipar és kereskedelem vagyónosodásunk és megélhetésünk forrása. Ebből a felismerésből kiindulva, az új T. és U. megkívánja, hogy a *tanító hívja fel tanítványainak figyelmét a gyakorlati életpályák fontosságára*. Hazánk jövője érdekében igen fontos, hogy tehetséges, tanult, vállalkozó szellemű gazdáink, iparosaink és kereskedőink legyenek.⁹ Ma, az átalakuló magyar élet küszöbén, a tanítónak kell átvinnie a köztudatba azt a hitet, hogy ezen a téren sem vagyunk alábbvalók a világ egyetlen népénél sem.

6. A multban megjelent Tantervből hiányoznia kellett a *honvédség* megszerettetésére és az *ősi magyar katonakerények* megbecsülésére vonatkozó utasításoknak. Annál nagyobb örömmel olvassuk az új Tantervben ezen a téren is a korszellem erőteljes megnyilatkozását. Történelmünk tele van a feltétel nélküli önfeláldozás csodáival, s így a tanítónak könnyű rámutatni arra, hogy mi elsősorban a köteleességteljesítések nemzete vagyunk; és az örök magyar katona az, aki országot szerzett, országot mentett és tart meg. A nemzet jövője ma azt kívánja tőlünk, hogy már az elemi iskolás tanulót beállítsuk abba az életirányba, amely az erőteljes, megnemalkuvó katonás szellemmel és a háborus vitézséggel szemben a kicsinyes anyagi előnyök megvetését hirdeti, s amely a hazáért való hősi halált a legszebb dolognak tartja a világon. A tanító legszebb feladatai közé tartozik annak megvalósítása, hogy ifjúságunk a „katonai szellemtől” teljesen áthatott legyen és higgyen abban, hogy a magyar katona európai küldetésünk teljesítésének legerősebb záloga. Ez a feladat valójában nem is nehéz, hiszen népünk szemében mindig a hősiesség volt a legnagyobb emberi erény és érdem.

A magyar tanítóság helyzete sohasem volt könnyű, mégis mindig túlszárnyalta azokat a követelményeket, amelyeket vele szemben támasztottak. Ez a legszembeötlőbbben a Trianont követő időkben mutatkozott meg. Az a munkakör, amely a megnagyobbodott országban a magyar tanítóságra vár, s amelynek a keretét az új T. és U. kijelölte, nemcsak

⁸ T. és U. III. 25. o.

⁹ T. és U. III. 30. o.

nagy önfeláldozást kíván a nevelőtől, hanem egész lelkének igénybevételét jelentő felelősségtudatot is, mert a feladatok az eddigieknél jóval súlyosabbak. A T. és U. ideális célkitűzéseinek megvalósításával kapcsolatban a nehézségeket nem is abban látjuk, hogy a magyar tanítószág esetleg nem tud majd megbirkózni a reávaró feladatokkal, hiszen szellemi és lelki felszereltsége teljesen korszerű, hanem kizárólag abban, hogy a mai, egy kissé elanyagiasodó és könnyű elhelyezkedési lehetőségeket felkínáló magyar életben mindinkább kevesebb lesz azoknak a száma, akiket a lelkesültség, a népünk reformálásának vágya és a vallásból merített nevelői indíték állít a magyar nevelők csatasorába.

vitéz Szörényi József.

Tanítási problémák.*

1. Csoportalakítás a német nyelvi tanításban.

(A gimnázium egyik osztályának helyenkénti kettéosztásával kapcsolatban.)

Az élőnyelvek iskolai tanításánál gyakran felvetődik a csoportalakítás kérdése, amelyet középiskolai oktatásügyünkben most ismét időszerűvé tesz az a tavalyi III. osztályt továbbmenőben egyes gimnáziumokban a német nyelvi órákra kettéosztó miniszteri rendelkezés. A megoldást maga a tanügyi hatóság is kísérletnek szánja, így a vele kapcsolatos tapasztalatokról összefoglalóan csak 5 év múlva — a VIII.-ik osztály befejeztével — lehet majd szólni vagy legfeljebb egy-egy iskolai év végén a már lezárt osztálymunka áttekintéseként. Ellenben mérlegelhetjük az ilyen csoportalakítás nevelői jelentőségét, megbeszélhetjük az esélyeket és kifejezhetjük a felmerülő aggodalmakat is. Félreértés elkerülése végett hangsúlyozni szeretnők, hogy a következőkben kifejezetten a tavaly elrendelt kettéosztás kérdésével foglalkozunk.

A csoportba osztás létszámcsökkentést jelent és így az élőnyelvtanítás szempontjából *csak* örvendetes lehet. Mert gyakran megállapított lélektani követelmény az, hogy nyelvet minél sűrűbb gyakorlattal tanítsunk, hiszen nyelvi jelenségeket nem elég megismerni — akkor legfeljebb a nyelv szerkezetével jövünk tisztába — hanem be kell idegeznünk, ha nem fáznánk a szótól, azt mondanók: gépiessé is kell tennünk. Amiképpen gépiesen mozog a zongoraművész keze is a billentyűkön és a lelki beleélés észrevétlenül hatja át a tisztán technikai műveletet. A nyelvtanítás felső fokán a nyelvgyakorlatnak is így kell las-

* Az ítt következő három tanulmány a középiskolai oktatás egy-egy problémáját veti fel. Célja az lenne, hogy hozzászólásokra, vitára ösztönözzön. Annak eredményét örömmel összegeznők folyóiratunkban. Nagyon szeretnők, ha a legközelebb másfajta iskolák időszerű tanítási kérdéseit is felvetnék Kartársaink, esetleg iskolaközi problémákat. Ez utóbbiak révén fokozottan szolgálhatnók egyik alapvető célkitűzésünket, a magyar közoktatási rend egybehangolását, nemzetnevelői feladataink egységesítését, s az együttműködés elmélyítését.
(Szerk.)